

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР

За загальною редакцією
Р. О. Стефанчука й О. В. Петришина

Харків
«Право»
2024

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України Р. О. Стефанчук (співголова); д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. В. Петришин (співголова); д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України Ю. Г. Барабаш; д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України Ю. В. Баулін; канд. юрид. наук О. Ю. Водяніков; д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України А. П. Гетьман; д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України Є. А. Гетьман; канд. юрид. наук, ст. дослідник О. С. Гиляка; д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України А. Б. Гриняк; д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України В. А. Журавель; д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України О. В. Капліна; д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України В. В. Лемак; канд. юрид. наук, доцент Л. І. Летнянчин; д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України Д. В. Лук'янов; д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України Н. М. Оніщенко; д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України С. Г. Сergyogina; д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. В. Скрипнюк

*Рекомендовано до друку постановою бюро президії
Національної академії правових наук України
(протокол № 215/3-Б від 31 липня 2023 р.)*

**Конституція України. Науково-практичний коментар / [редкол.:
К82 Р. О. Стефанчук (співголова), О. В. Петришин (співголова), Ю. Г. Барабаш та ін. ; вступ. сл. В. Зеленського] ; за заг. ред. Р. О. Стефанчука й О. В. Петришина ; Нац. акад. прав. наук України ; Конст. Суд України. –
Харків : Право, 2024. – 1176 с.**

ISBN 978-617-8411-93-0

Науково-практичний коментар Конституції України підготовлено на основі сучасних досягнень юриспруденції, новітніх державно-правових доктрин з урахуванням практики Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини та багаторічного досвіду застосування Конституції України.

До складу авторського колективу увійшли провідні вітчизняні науковці, дійсні члени (академіки) і члени-кореспонденти Національної академії правових наук України, судді Конституційного Суду України, народні депутати України, представники органів державної та судової влади, правоохоронних органів.

Видання розраховане на парламентарів, посадових осіб органів державної влади, місцевого самоврядування та правопорядку, науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також широке коло читачів.

УДК 342.4

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	
<i>Володимир Зеленський</i>	12
ПРЕАМБУЛА	
<i>Козюбра М. І.</i>	13
Розділ І ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ	
Стаття 1	
<i>Тацій В. Я.</i>	17
Стаття 2	
<i>Колодій А. М.</i>	23
Стаття 3	
<i>Рабінович П. М., Рабінович С. П.</i>	28
Стаття 4	
<i>Колісник В. П.</i>	33
Стаття 5	
<i>Веніславський Ф. В.</i>	42
Стаття 6	
<i>Петришин О. В.</i>	49
Стаття 7	
<i>Серьогін В. О.</i>	55
Стаття 8	
<i>Головатий С. П.</i>	58
Стаття 9	
<i>Буроменський М. В.</i>	74
Стаття 10	
<i>Головатий С. П.</i>	84
Стаття 11	
<i>Кресіна І. О., Кресін О. В.</i>	96
Стаття 12	
<i>Колісник В. П.</i>	100
Стаття 13	
<i>Гетьман А. П., Носік В. В.</i>	103
Стаття 14	
<i>Стефанчук Р. О.</i>	113
Стаття 15	
<i>Петришин О. В., Мерник А. М.</i>	120
Стаття 16	
<i>Гетьман А. П.</i>	130
Стаття 17	
<i>Пилипчук В. Г., Гиляка О. С.</i>	135
Стаття 18	
<i>Буроменський М. В.</i>	143
Стаття 19	
<i>Петришин О. В., Петришин О. О.</i>	152

Стаття 20	
<i>Бандурка О. М.</i>	158

Розділ II

ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 21	
<i>Гришук О. В.</i>	164
Стаття 22	
<i>Шевчук С. В.</i>	171
Стаття 23	
<i>Рабінович П. М.</i>	174
Стаття 24	
<i>Оніщенко Н. М.</i>	177
Стаття 25	
<i>Колісник В. П.</i>	181
Стаття 26	
<i>Шемшученко Ю. С.</i>	191
Стаття 27	
<i>Буроменський М. В.</i>	194
Стаття 28	
<i>Гнатівський М. М.</i>	202
Стаття 29	
<i>Шило О. Г.</i>	210
Стаття 30	
<i>Шило О. Г.</i>	222
Стаття 31	
<i>Капліна О. В.</i>	231
Стаття 32	
<i>Кузнєцова Н. С.</i>	244
Стаття 33	
<i>Шевчук С. В.</i>	247
Стаття 34	
<i>Скрипнюк О. В.</i>	254
Стаття 35	
<i>Вовк Д. О.</i>	262
Стаття 36	
<i>Лук'янов Д. В.</i>	269
Стаття 37	
<i>Лук'янов Д. В.</i>	281
Стаття 38	
<i>Тацій В. Я.</i>	288
Стаття 39	
<i>Битяк Ю. П.</i>	295
Стаття 40	
<i>Крупчан О. Д.</i>	298
Стаття 41	
<i>Синегубов О. В.</i>	304

Стаття 42	
<i>Задихайло Д. В.</i>	309
Стаття 43	
<i>Жернаков В. В.</i>	315
Стаття 44	
<i>Чанишева Г. І.</i>	329
Стаття 45	
<i>Інішин М. І.</i>	337
Стаття 46	
<i>Прилипко С. М., Омельчук О. М.</i>	352
Стаття 47	
<i>Спасибо-Фатєєва І. В.</i>	363
Стаття 48	
<i>Ярошенко О. М., Вапнярчук Н. М.</i>	370
Стаття 49	
<i>Стеценко С. Г.</i>	375
Стаття 50	
<i>Шемшученко Ю. С.</i>	382
Стаття 51	
<i>Борисова В. І.</i>	384
Стаття 52	
<i>Борисова В. І.</i>	391
Стаття 53	
<i>Кагановська Т. Є.</i>	397
Стаття 54	
<i>Спасибо-Фатєєва І. В.</i>	405
Стаття 55	
<i>Буткевич В. Г., Буткевич О. В.</i>	412
Стаття 56	
<i>Подцерковний О. П.</i>	421
Стаття 57	
<i>Погребняк С. П.</i>	428
Стаття 58	
<i>Погребняк С. П.</i>	431
Стаття 59	
<i>Гловюк І. В.</i>	434
Стаття 60	
<i>Баулін Ю. В.</i>	439
Стаття 61	
<i>Баулін Ю. В.</i>	441
Стаття 62	
<i>Капліна О. В.</i>	444
Стаття 63	
<i>Капліна О. В.</i>	460
Стаття 64	
<i>Скрипнюк О. В.</i>	477

Стаття 65	
<i>Битяк О. Ю.</i>	485
Стаття 66	
<i>Шульга М. В.</i>	490
Стаття 67	
<i>Кучерявенко М. П.</i>	493
Стаття 68	
<i>Рабінович П. М.</i>	507

Розділ III ВИБОРИ. РЕФЕРЕНДУМ

Стаття 69	
<i>Барабаш Ю. Г.</i>	511
Стаття 70	
<i>Любченко П. М.</i>	516
Стаття 71	
<i>Слінько Т. М.</i>	520
Стаття 72	
<i>Барабаш Ю. Г.</i>	528
Стаття 73	
<i>Барабаш Ю. Г.</i>	532
Стаття 74	
<i>Барабаш Ю. Г., Смородинський В. С.</i>	535

Розділ IV ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Стаття 75	
<i>Стефанчук Р. О.</i>	540
Стаття 76	
<i>Колодій А. М.</i>	546
Стаття 77	
<i>Стефанчук Р. О.</i>	553
Стаття 78	
<i>Колодій А. М.</i>	560
Стаття 79	
<i>Бандурка О. М.</i>	565
Стаття 80	
<i>Теплюк М. О.</i>	568
Стаття 81	
<i>Теплюк М. О.</i>	572
Стаття 82	
<i>Литвин В. М.</i>	578
Стаття 83	
<i>Летнянчин Л. І.</i>	582
Стаття 84	
<i>Литвин В. М.</i>	590

Стаття 85	
<i>Наливайко Л. Р.</i>	593
Стаття 86	
<i>Тацій В. Я.</i>	611
Стаття 87	
<i>Бориславська О. М.</i>	617
Стаття 88	
<i>Селіванов А. О., Буханевич О. М.</i>	621
Стаття 89	
<i>Федоренко В. Л.</i>	627
Стаття 90	
<i>Летнянчин Л. І.</i>	640
Стаття 91	
<i>Засць А. П.</i>	645
Стаття 92	
<i>Засць А. П.</i>	650
Стаття 93	
<i>Засць А. П.</i>	653
Стаття 94	
<i>Стефанчук Р. О.</i>	663
Стаття 95	
<i>Смичок Є. М.</i>	667
Стаття 96	
<i>Бондаренко І. М.</i>	673
Стаття 97	
<i>Криницький І. Є.</i>	680
Стаття 98	
<i>Дмитрик О. О.</i>	682
Стаття 99	
<i>Орлюк О. П.</i>	688
Стаття 100	
<i>Орлюк О. П.</i>	693
Стаття 101	
<i>Стефанчук Р. О.</i>	697

Розділ V ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

Стаття 102	
<i>Ківалов С. В.</i>	706
Стаття 103	
<i>Серьогіна С. Г.</i>	712
Стаття 104	
<i>Ківалов С. В.</i>	720
Стаття 105	
<i>Серьогін В. О.</i>	726
Стаття 106	
<i>Серьогіна С. Г.</i>	728

Стаття 107	
<i>Тацій В. Я.</i>	747
Стаття 108	
<i>Серьогіна С. Г.</i>	754
Стаття 109	
<i>Серьогін В. О.</i>	758
Стаття 110	
<i>Серьогіна С. Г., Шевердіна В. І.</i>	759
Стаття 111	
<i>Серьогін В. О.</i>	762
Стаття 112	
<i>Серьогін В. О.</i>	773

Розділ VI

КАБІNET МІНІСТРІВ УКРАЇНИ. ІНШІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Стаття 113	
<i>Гетьман Є. А.</i>	775
Стаття 114	
<i>Андрійко О. Ф.</i>	779
Стаття 115	
<i>Андрійко О. Ф.</i>	783
Стаття 116	
<i>Лученко Д. В.</i>	785
Стаття 117	
<i>Лученко Д. В.</i>	793
Стаття 118	
<i>Битяк Ю. П., Федчишин С. А.</i>	796
Стаття 119	
<i>Битяк Ю. П., Федчишин С. А.</i>	803
Стаття 120	
<i>Сокурєнко В. В.</i>	810

Розділ VIII ПРАВОСУДДЯ

Стаття 124	
<i>Луспенік Д. Д.</i>	822
Стаття 125	
<i>Комаров В. В., Цувіна Т. А.</i>	826
Стаття 126	
<i>Луспенік Д. Д.</i>	832
Стаття 127	
<i>Єзеров А. А.</i>	840
Стаття 128	
<i>Смокович М. І.</i>	844
Стаття 129	
<i>Комаров В. В.</i>	850

Стаття 129 ¹	
<i>Щербанюк О. В.</i>	872
Стаття 130	
<i>Туляков В. О.</i>	880
Стаття 130 ¹	
<i>Городовенко В. В.</i>	883
Стаття 131	
<i>Оніщук М. В.</i>	886
Стаття 131 ¹	
<i>Бакумов О. С., Стефанчук М. М.</i>	900
Стаття 131 ²	
<i>Кот О. О.</i>	908

Розділ ІХ
ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ

Стаття 132	
<i>Колодій А. М.</i>	916
Стаття 133	
<i>Колодій А. М.</i>	920

Розділ Х
АВТОНОМНА РЕСПУБЛІКА КРИМ

Стаття 134	
<i>Копиленко О. Л.</i>	932
Стаття 135	
<i>Копиленко О. Л.</i>	939
Стаття 136	
<i>Копиленко О. Л.</i>	945
Стаття 137	
<i>Копиленко О. Л.</i>	947
Стаття 138	
<i>Копиленко О. Л.</i>	948
Стаття 139	
<i>Копиленко О. Л.</i>	951

Розділ ХІ
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 140	
<i>Серьогіна С. Г.</i>	953
Стаття 141	
<i>Батанов О. В.</i>	963
Стаття 142	
<i>Бодрова І. І.</i>	971
Стаття 143	
<i>Любченко П. М., Бодрова І. І.</i>	982
Стаття 144	
<i>Петришин О. О.</i>	992

Стаття 145	
<i>Батанов О. В.</i>	999
Стаття 146	
<i>Батанов О. В.</i>	1006

Розділ XII КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Стаття 147	
<i>Совгіря О. В.</i>	1009
Стаття 148	
<i>Кухнюк Д. В.</i>	1016
Стаття 148 ¹	
<i>Савчин М. В.</i>	1025
Стаття 149	
<i>Кичун В. І.</i>	1028
Стаття 149 ¹	
<i>Кичун В. І.</i>	1036
Стаття 150	
<i>Совгіря О. В.</i>	1042
Стаття 151	
<i>Водянніков О. Ю.</i>	1049
Стаття 151 ¹	
<i>Лемак В. В.</i>	1064
Стаття 151 ²	
<i>Городовенко В. В.</i>	1075
Стаття 152	
<i>Лемак В. В.</i>	1081
Стаття 153	
<i>Савчин М. В.</i>	1091

Розділ XIII ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Стаття 154	
<i>Первомайський О. О.</i>	1098
Стаття 155	
<i>Первомайський О. О.</i>	1106
Стаття 156	
<i>Первомайський О. О.</i>	1114
Стаття 157	
<i>Лемак В. В.</i>	1117
Стаття 158	
<i>Лемак В. В.</i>	1125
Стаття 159	
<i>Первомайський О. О., Савчин М. В.</i>	1128

Розділ XIV
ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 160	
<i>Лемак В. В.</i>	1134
Стаття 161	
<i>Єрмолаєв В. М.</i>	1141

Розділ XV
ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

<i>Федоренко В. Л.</i>	1148
Авторський колектив	1165

ВСТУПНЕ СЛОВО

Демократія, верховенство права й захист прав людини стали наріжним каменем Української Конституції, визначили магістральні напрями інтеграційного поступу нашої держави на шляху до Європейського Союзу та євроатлантичних структур. Відповідаючи реаліям свого часу, Основний Закон України був визнаний одним із найбільш прогресивних.

Проте світ сьогодні стрімко змінюється, з'являються нові виклики як перед міжнародним правопорядком, так і перед європейським співтовариством та Україною. У сьогоднішніх умовах спротиву повномасштабній агресії особлива роль належить захисту таких конституційних засад національної держави, як незалежність, суверенітет і територіальна цілісність.

Усе це вимагає об'єднання зусиль суспільства, державних інституцій, учених і юристів-практиків щодо змістовного осмислення конституційних цінностей, принципів та норм, покладених в основу Української держави, покликаних надати їй надійні орієнтири для подальшого вдосконалення та розвитку.

Науково-практичний коментар, підготовлений Національною академією правових наук України із залученням кращих фахівців провідних закладів освіти й наукових установ України, покликаний слугувати утвердженню в нашому суспільстві букви і духу Конституції, поваги до фундаментальних засад нашої державності, її славної історії, героїчного сьогодення та омріяного майбутнього.

**Володимир Зеленський,
Президент України**

ПРЕАМБУЛА

*Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей,
виражаючи суверенну волю народу,
спираючися на багатовікову історію українського державотворення і на осно-
ві здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизна-
чення,
дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя,
підключає до зміцнення громадянської злагоди на землі України,
прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу
та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність
європейського та євроатлантичного курсу України,
усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми,
нинішніми та майбутніми поколіннями,
керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року,
схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням,
приймає цю Конституцію – Основний Закон України.*

Преамбула конституції – це звичайна для світової конституційної практики не-велика за обсягом, урочиста, вступна частина до її основного змісту. Преамбула ви-конує переважно дві основні функції: по-перше, вказує на те, хто і в якому порядку прийняв конституцію, і, по-друге, містить коротку характеристику умов і мотивів прийняття конституції та цілей, які разом із тим переслідуються. Положення преам-були допомагають краще зрозуміти зміст конституції, сприяють її правильному тлу-маченню і застосуванню.

Ці риси преамбули властиві також невеликій вступній частині, якою відкриваєть-ся Конституція України 1996 р. (зі змінами, внесеними законами України від 8 груд-ня 2004 р. № 2222-IV, від 1 лютого 2011 р. № 2052-VI, від 19 вересня 2013 р. № 586-VII, від 21 лютого 2016 р. № 1401-VIII, від 7 лютого 2019 р. № 2680-VIII, від 3 верес-ня 2019 р. № 27-IX). Преамбула є інтегративною частиною структури Конституції і має для законодавчої, виконавчої та судової влади не тільки морально-політичне, а й юридичне значення з відповідними правовими наслідками.

На відміну від Конституції УРСР 1978 р., яка називалася «Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки» (після проголошення не-залежності назву було змінено на «Конституція (Основний Закон) України»), у назві чинної Конституції України термін «Основний Закон» не використовується. Зовнішні термінологічні зміни певною мірою відображують якісні зрушення в самих основах соціально-політичного розвитку й статусу України як незалежної держави, невід’ємним атрибутом суверенності якої є Конституція.

Проте річ не тільки в цьому. Поняття «Конституція» і «Основний Закон» у сучас-ній юридичній науці й практиці вживаються як тотожні. З цього виходить і Конститу-ція України, фіксуючи цю тотожність не в назві (унаслідок тавтології), а в завершаль-

них рядках преамбули (абзац 9). Як Основний Закон Конституція України становить ядро національної правової системи, є юридичною базою для розвитку всього українського законодавства, нормозастосовчої діяльності, правосвідомості і правової культури.

Преамбула виходить із того, що Конституція України є актом установчої влади Українського народу. Від його імені цю установчу владу реалізувала Верховна Рада України, прийнявши Конституцію.

У преамбулі (абзац 1) констатується, що, приймаючи Конституцію, Верховна Рада діяла від імені Українського народу, виражаючи його суверенну волю, а не від власного імені як органу законодавчої влади. Тим самим під Українським народом як основоположною категорією Конституції слід розуміти не національно-етнічну спільність, а сукупність громадян України всіх національностей. Поняття «Український народ» (преамбула) і «народ» у подальшому тексті Конституції вживаються як юридично тотожні.

Положення преамбули, відповідно до яких саме народу як суверену належить установча влада, більш глибоко розкривається в конституційно-юрисдикційній практиці. Зокрема, у Рішенні Конституційного Суду України у справі щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України ст. 98 Конституції України від 11 липня 1997 р. № 3-зп наголошено на тому, що прийняття Конституції України Верховною Радою України було безпосереднім актом реалізації суверенітету народу, який тільки одноразово уповноважив Верховну Раду України на її прийняття.

Це положення розвинуте Конституційним Судом України в Рішенні у справі про набуття чинності Конституцією України від 3 жовтня 1997 р. № 4-зп та деяких інших рішеннях, із яких випливає, що недопустимо ототожнювати функції Верховної Ради України як органу установчої влади з її постійними функціями як органу законодавчої влади.

Преамбула акцентує увагу на історико-політичних і юридичних підставах відновлення України як незалежної держави. Ними є багатовікова історія українського державотворення та невід'ємне право української нації на самовизначення, яке історично здійснене всім Українським народом.

Саме на основі такого правового підґрунтя було реалізовано ідею щодо прийняття Конституції України як Основного Закону незалежної держави.

У преамбулі зазначається також безпосереднє правове джерело, керуючись яким Верховна Рада України прийняла Конституцію. Ним є Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р., схвалений 1 грудня 1991 р. всенародним голосуванням.

Преамбула стисло визначає генеральні цілі, задля досягнення яких приймається Конституція:

- забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя;
- зміцнення громадянської злагоди на землі України;
- незворотність її європейського і євроатлантичного курсу;
- розвиток і зміцнення демократичної, соціальної, правової держави.

Усі названі цілі визначають цінності, які посідають провідне місце в усій ієрархії суспільних цінностей. Будучи закріпленими у преамбулі Конституції України, вони

становлять концептуальну основу як її самої, так і всього суспільного ладу, визначають обличчя незалежної України.

Серед названих цінностей особливе місце належить підтвердженню європейської ідентичності Українського народу та незворотності європейського та євроатлантичного курсу України (абзац 5). Це положення, введене до преамбули Конституції України Законом про внесення змін до Конституції України від 7 лютого 2019 р. № 2680-VIII (Відомості Верховної Ради України. 2019. № 9. С. 50), викликало жваві дискусії серед фахівців.

Опоненти внесення змін до преамбули Конституції наголошували на тому, що преамбула фіксує історичну мить прийняття Конституції, а тому, мовляв, втручання в історичний підтекст, який відображає передумови прийняття Конституції України 1996 р. та конституційну ідентичність Українського народу на момент її прийняття, неприпустиме.

Насправді такі твердження щодо «недоторканності» преамбули Конституції є доволі сумнівними. Вони не підтверджуються конституційною практикою. Попри те, що внесення змін до конституційних преамбул не надто поширено в Європі та світі, така практика не є поодиноким. Свого часу зміни вносили до преамбул Конституції Індії, Основного закону ФРН (після воз'єднання Німеччини), Конституції Угорщини. У Латвії після відновлення її незалежності та, відповідно, дії Конституції Латвійської Республіки 1922 р. Конституцію було доповнено преамбулою лише у 2014 р. Подібна ситуація мала місце також в Естонії (Конституцію Естонської Республіки було прийнято в 1992 р., а преамбулу до неї додано у 2007 р.). Як додані, так і змінені преамбули до конституцій названих країн значною мірою зумовлені потребою фіксації колективної історичної ідентифікації їх народів.

Наведене вище доповнення преамбули Конституції України свідчить не про коригування історичного минулого Українського народу й моменту (передумов, мотивів та цілей) її прийняття, а саме про підтвердження Українським народом своєї європейської ідентичності, зумовленої всім попереднім історичним конституційно-правовим розвитком України, починаючи з Конституції Пилипа Орлика. Тобто зміни до преамбули Конституції України спричинені не Революцією гідності та історичними суспільними і політичними зрушеннями в напрямі євроінтеграції України, як вважають деякі правознавці. Революція гідності стала лише тим «конституційним моментом», який посилив відчуття ідентичності й актуалізував ці зміни. Перший вагомий крок на шляху реалізації названого курсу зроблений – Україна офіційно стала кандидатом у члени Європейського Союзу. І хоч попереду роботи на цьому шляху ще надто багато, є підстави вважати, що його буде пройдено гідно і що він завершиться успішно.

У формулі преамбули «усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та майбутніми поколіннями» відображено волю як Верховної Ради України, так і всього Українського народу взяти на себе відповідальність за стан справ у країні, за долю Вітчизни. І хоча відповідальність, про яку йдеться в цій частині преамбули, за своєю сутністю є відповідальністю морально-політичною, а не юридичною (той, хто знехтував нею, може бути засуджений лише судом історії), усе ж не слід применшувати значення цієї конституційної формули. Її втілен-

ня у практичні дії органів державної влади й органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, політичних партій та інших громадських об'єднань, усіх громадян України – вагома гарантія того, що майбутнє України стане таким, яким його хоче бачити Український народ. На жаль, за роки незалежності повною мірою досягти цього з різних причин не вдалося.

Положення преамбули в концентрованому вигляді виражають вихідні політико-правові ідеї, які пронизують увесь зміст Конституції. Вона є єдиним, цілісним за своєю юридичною природою документом, а тому відривати преамбулу від основного змісту Конституції, а тим паче протиставляти йому юридичну природу преамбули, як це інколи трапляється в літературі, немає підстав. Як і інші положення Конституції, положення її преамбули мають нормативний характер, хоча їх нормативність виражено в найзагальнішій формі. Інша справа, що механізм реалізації положень преамбули має істотні особливості порівняно з іншими положеннями Конституції.

Преамбула насамперед є орієнтиром у практичній діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, посадових і службових осіб та громадян, визначає загальну лінію правотворчої діяльності, вказує стратегічний напрям конституційного і нормативно-правового регулювання в цілому.

Положення преамбули сприяють більш глибокому з'ясуванню букви і духу Основного Закону України, що особливо важливо під час його тлумачення, а відтак більш послідовному втіленню конституційних норм, а також приписів законодавства, що їх конкретизують, у життя.

Нестабільність та порушення приписів Конституції призводять до того, що система основоположних правил, за якими живе суспільство, може руйнуватись, що особливо небезпечно в умовах широкомасштабної воєнної агресії Росії проти України.

Російсько-українська війна переконливо підтвердила, що закріплений у преамбулі курс на євроатлантичну інтеграцію, метою якої, зрештою, є вступ України до НАТО, – це найнадійніша гарантія від наступних посягань північного сусіда на територіальну цілісність України.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

АНДРІЙКО

Ольга Федорівна

Завідувачка відділу проблем державного управління та адміністративного права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України (статті 114, 115)

БАКУМОВ

Олександр Сергійович

Народний депутат України, доктор юридичних наук, професор (ст. 131¹ (у співавт. зі Стефанчук М. М.))

БАНДУРКА

Олександр Маркович

Перший віцепрезидент Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений юрист України (статті 20, 79)

БАРАБАШ

Юрій Григорович

Проректор з науково-педагогічної роботи та стратегічного розвитку Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, академік-секретар відділення державно-правових наук і міжнародного права Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 69, 72, 73, 74 (у співавт. зі Смородинським В. С.))

БАТАНОВ

Олександр Васильович

Провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор (статті 141, 145, 146)

БАУЛІН

Юрій Васильович

Професор кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, академік-секретар відділення кримінально-правових наук Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 60, 61)

БИТЯК

Олексій Юрійович

Заступник декана факультету юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент (ст. 65)

БИТЯК

Юрій Прокопович

Академік-секретар відділення державно-правових наук і міжнародного права Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 39, 118 (у співавт. з Федчишиним С. А.), 119 (у співавт. з Федчишиним С. А.))

БОДРОВА

Ірина Іванівна

Заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, доцент кафедри державного будівництва Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент (статті 142, 143 (у співавт. з Любченком П. М.))

БОНДАРЕНКО

Ірина Миколаївна

Доцент кафедри податкового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, доцент (ст. 96)

БОРИСЛАВСЬКА

Олена Марківна

Професор кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка, доктор юридичних наук, професор (ст. 87)

БОРИСОВА

Валентина Іванівна

Професор кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений працівник освіти України (статті 51, 52)

БУРОМЕНСЬКИЙ

Михайло Всеволодович

Професор кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 9, 18, 27)

БУТКЕВИЧ

Володимир Григорович

Доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (ст. 55 (у співавт. з Буткевич О. В.))

БУТКЕВИЧ

Ольга Володимирівна

Професор кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор (ст. 55 (у співавт. з Буткевичем В. Г.))

БУХАНЕВИЧ

Олександр Миколайович

Завідувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, заступник академіка-секретаря відділення державно-правових наук і міжнародного права НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України (ст. 88 (у співавт. з Селівановим А. О.))

ВАПНЯРЧУК

Наталія Миколаївна

Начальник сектору поширення інформації та наукового забезпечення видавничої діяльності Національної академії правових наук України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник (ст. 48 (у співавт. з Ярошенком О. М.))

ВЕНІСЛАВСЬКИЙ

Федір Володимирович

Народний депутат України, голова підкомітету з державної безпеки та оборони Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки, представник Президента України у Верховній Раді України, кандидат юридичних наук, доцент (ст. 5)

- ВОВК**
Дмитро Олександрович Керівник Центру дослідження верховенства права і релігії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник (ст. 35)
- ВОДЯННИКОВ**
Олександр Юрійович Старший проєктний співробітник (верховенство права і права людини) Програми підтримки для України ОБСЄ, кандидат юридичних наук (ст. 151)
- ГЕТЬМАН**
Анатолій Павлович Ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, заступник академіка-секретаря відділення екологічного, господарського та аграрного права Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 13 (у співавт. з Носіком В. В.), 16)
- ГЕТЬМАН**
Євген Анатолійович Головний учений секретар Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України (ст. 113)
- ГИЛЯКА**
Олег Сергійович Заступник головного ученого секретаря – начальник управління стратегічного розвитку Національної академії правових наук України, кандидат юридичних наук, старший дослідник (ст. 17 (у співавт. з Пилипчуком В. Г.))
- ГЛОВЮК**
Ірина Василівна Професорка кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, докторка юридичних наук, професорка (ст. 59)
- ГНАТОВСЬКИЙ**
Микола Миколайович Суддя Європейського суду з прав людини, кандидат юридичних наук, доцент (ст. 28)
- ГОЛОВАТИЙ**
Сергій Петрович Суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України (статті 8, 10)
- ГОРОДОВЕНКО**
Віктор Валентинович Суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України (статті 130¹, 151²)
- ГРИЩУК**
Оксана Вікторівна Суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор (ст. 21)
- ДМИТРИК**
Ольга Олександрівна Завідувачка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, докторка юридичних наук, професорка (ст. 98)
- ЄЗЕРОВ**
Альберт Анатолійович Суддя Верховного Суду, кандидат юридичних наук, доцент (ст. 127)

ЄРМОЛАЄВ

Віктор Миколайович

Директор Центру історико-правових досліджень Харківської правничої школи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 161)

ЖЕРНАКОВ

*Володимир
Володимирович*

Професор кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, професор (ст. 43)

ЗАДИХАЙЛО

Дмитро Вітольдович

Завідувач кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений працівник освіти України (ст. 42)

ЗАЄЦЬ

Анатолій Павлович

Завідувач кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права правничого факультету Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України (статті 91, 92, 93)

ІНШИН

Микола Іванович

Професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений юрист України (ст. 45)

КАГАНОВСЬКА

Тетяна Євгенівна

Ректор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (ст. 53)

КАПЛІНА

Оксана Володимирівна

Завідувачка кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 31, 62, 63)

КИЧУН

Віктор Іванович

Суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук, доцент (статті 149, 149¹)

КІВАЛОВ

Сергій Васильович

Президент Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений юрист України (статті 102, 104)

КОЗЮБРА

Микола Іванович

Професор кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України (преамбула)

- КОЛІСНИК**
Віктор Павлович
- Суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України (статті 4, 12, 25)
- КОЛОДІЙ**
Анатолій Миколайович
- Головний науковий співробітник відділу науково-правових експертиз Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України (статті 2, 76, 78, 132, 133)
- КОМАРОВ**
Вячеслав Васильович
- Професор кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений юрист України (статті 125 (у співавт. з Цувіною Т. А.), 129)
- КОПИЛЕНКО**
Олександр Любимович
- Народний депутат України, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАН України та НАПрН України, заслужений юрист України (статті 134, 135, 136, 137, 138, 139)
- КОТ**
Олексій Олександрович
- Директор Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України (ст. 131²)
- КРЕСІН**
Олексій Веніамінович
- Завідувач Центру порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, провідний науковий співробітник відділу міжнародного права та права ЄС, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права (ст. 11 (у співавт. з Кресіною І. О.))
- КРЕСІНА**
Ірина Олексіївна
- Провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор політичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, академік Української академії політичних наук, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 11 (у співавт. з Кресіним О. В.))
- КРИНИЦЬКИЙ**
Ігор Євгенович
- Директор Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 97)
- КРУПЧАН**
Олександр Дмитрович
- Директор Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений юрист України (ст. 40)

КУЗНЄЦОВА
Наталія Семенівна

Заступник голови Науково-консультативної ради при Голові Верховної Ради України, професор кафедри цивільного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 32)

КУХНЮК
Дмитро Володимирович

Голова Національної служби посередництва і примирення, кандидат юридичних наук, доцент (ст. 148)

КУЧЕРЯВЕНКО
Микола Петрович

Перший проректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 67)

ЛЕМАК
Василь Васильович

Суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України (статті 151¹, 152, 157, 158, 160)

ЛЕТНЯНЧИН
Любомир Іванович

Доцент кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент (статті 83, 90)

ЛИТВИН
Володимир Михайлович

Головний науковий співробітник Інституту історії Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор, дійсний член (академік) НАН України та НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 82, 84)

ЛУК'ЯНОВ
Дмитро Васильович

Заступник Голови Вищої ради правосуддя, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України (статті 36, 37)

ЛУСПЕНИК
Дмитро Дмитрович

Суддя, Секретар Пленуму Верховного Суду, кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України (статті 124, 126)

ЛУЧЕНКО
Дмитро Валентинович

Проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор (статті 116, 117)

ЛЮБЧЕНКО
Павло Миколайович

Член Центральної виборчої комісії, доктор юридичних наук, професор (статті 70, 143 (у співавт. з Бодровою І. І.))

МЕРНИК
Анастасія Муслімівна

Доцент кафедри теорії права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, провідний науковий співробітник сектору теоретико-методологічних проблем організації державної влади Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, доцент (ст. 15 (у співавт. з Петришиним О. В.))

НАЛИВАЙКО
Лариса Романівна

Помічник ректора Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, головний науковий співробітник сектору теоретико-методологічних проблем організації державної влади Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (ст. 85)

НОСІК
Володимир Васильович

Завідувач кафедри земельного та аграрного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України (ст. 13 (у співавт. з Гетьманом А. П.))

ОМЕЛЬЧУК
Олег Миколайович

Ректор Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (ст. 46 (у співавт. з Прилипом С. М.))

ОНИЩЕНКО
Наталія Миколаївна

Заступник директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, академік-секретар відділення теорії та історії держави і права Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений юрист України (ст. 24)

ОНИЩУК
Микола Васильович

Ректор Національної школи суддів України, доктор юридичних наук, заслужений юрист України (ст. 131)

ОРЛЮК
Олена Павлівна

Директор Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України (статті 99, 100)

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ
Олег Олексійович

Суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук, доцент (статті 154, 155, 156, 159 (у співавт. з Савчиним М. В.))

ПЕТРИШИН
Олександр Віталійович

Суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 6, 15 (у співавт. з Мерник А. М.), 19 (у співавт. з Петришином О. О.))

ПЕТРИШИН
Олег Олександрович

Учений секретар Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, кандидат юридичних наук, старший дослідник (статті 19 (у співавт. з Петришином О. В.), 144)

ПИЛИПЧУК
Володимир Григорович

Директор Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України», доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 17 (у співавт. з Гилякою О. С.)).

ПОГРЕБНЯК
Станіслав Петрович

Завідувач кафедри прав людини та юридичної методології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор (статті 57, 58)

ПОДЦЕРКОВНИЙ
Олег Петрович

Завідувач кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України (ст. 56)

ПРИЛИПКО
Сергій Миколайович

Доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 46 (у співавт. з Омельчуком О. М.))

РАБІНОВИЧ
Петро Мойсейович

Професор кафедри теорії та філософії права Львівського національного університету імені Івана Франка, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 3 (у співавт. з Рабіновичем С. П.), 23, 68)

РАБІНОВИЧ
Сергій Петрович

Професор кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка, доктор юридичних наук, професор (ст. 3 (у співавт. з Рабіновичем П. М.))

САВЧИН
Михайло Васильович

Директор Науково-дослідного інституту порівняльного публічного права та міжнародного права, професор Ужгородського національного університету, доктор юридичних наук, професор (статті 148¹, 153, 159 (у співавт. з Первомайським О. В.))

СЕЛІВАНОВ
Анатолій Олександрович

Доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений юрист України (ст. 88 (у співав. з Буханевичем О. М.))

СЕРЬОГІН
Віталій Олександрович

Декан юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор (статті 7, 105, 109, 111, 112)

СЕРЬОГІНА
Світлана Григорівна

Директор Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, завідувач кафедри державного будівництва Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 103, 106, 108, 110 (у співавт. з Швердіною В. І.), 140)

- СИНГУБОВ**
Олег Васильович Начальник Харківської обласної військової адміністрації, доктор юридичних наук, доцент (ст. 41)
- СКРИПНЮК**
Олександр Васильович Директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України, віцепрезидент Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений юрист України (статті 34, 64)
- СЛІНЬКО**
Тетяна Миколаївна Завідувачка кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидатка юридичних наук, професорка (ст. 71)
- СМИЧОК**
Євген Михайлович Доцент кафедри податкового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент (ст. 95)
- СМОКОВИЧ**
Михайло Іванович Голова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України (ст. 128)
- СМОРОДИНСЬКИЙ**
Віктор Семенович Доцент кафедри прав людини та юридичної методології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент (ст. 74 (у співавт. з Барабашем Ю. Г.))
- СОВГИРЯ**
Ольга Володимирівна Суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор (статті 147, 150)
- СОКУРЕНКО**
Валерій Васильович Ректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України (ст. 120)
- СПАСИБО-ФАТЄЄВА**
Інна Валентинівна В. о. завідувачки кафедрою цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 47, 54)
- СТЕФАНЧУК**
Марина Миколаївна Професорка кафедри нотаріального, виконавчого процесу та адвокатури, прокуратури, судоустрою Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, докторка юридичних наук, професорка (ст. 131¹ (у співавт. з Бакумовим О. С.))
- СТЕФАНЧУК**
Руслан Олексійович Голова Верховної Ради України, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 14, 75, 77, 94, 101)

СТЕЦЕНКО
Семен Григорович

ТАЦІЙ
Василь Якович

ТЕПЛЮК
Михайло Олексійович

ТУЛЯКОВ
Вячеслав Олексійович

ФЕДОРЕНКО
Владислав Леонідович

ФЕДЧИШИН
Сергій Анатолійович

ЦУВІНА
Тетяна Андріївна

ЧАНИШЕВА
Галія Інсафівна

ШЕВЕРДІНА
Вікторія Ігорівна

Суддя Верховного Суду, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 49)

Радник ректора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, почесний президент Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАН України та НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 1, 38, 86, 107)

Заступник Керівника Апарату Верховної Ради України – керівник Головного юридичного управління, доктор юридичних наук, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України (статті 80, 81)

Професор кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 130)

Директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, доктор юридичних наук, професор (ст. 89, Перехідні положення)

Доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, доцент (статті 118 (у співавт. з Битяком Ю. П.), 119 (у співавт. з Битяком Ю. П.))

Завідувачка кафедри цивільного судочинства, арбітражу та міжнародного приватного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, докторка юридичних наук, доцентка (ст. 125 (у співавт. з Комаровим В. В.))

Завідувачка кафедри трудового права та права соціального забезпечення Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 44)

Начальник відділу планування та координації науково-правових досліджень Національної академії правових наук України, кандидат юридичних наук (ст. 110 (у співавт. з Сьєрогіною С. Г.))

ШЕВЧУК
Станіслав
Володимирович

Професор кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України (статті 22, 33)

ШЕМШУЧЕНКО
Юрій Сергійович

Радник при дирекції Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАН України і НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 26, 50)

ШИЛО
Ольга Георгіївна

Завідувачка кафедри кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (статті 29, 30)

ШУЛЬГА
Михайло Васильович

Професор кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 66)

ЩЕРБАНЮК
Оксана Володимирівна

Завідувачка кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор юридичних наук, професор (ст. 129¹)

ЯРОШЕНКО
Олег Миколайович

Проректор з навчально-методичної роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 48 (у співавт. з Вапнярчук Н. М.))

Науково-практичне видання

АНДРІЙКО Ольга Федорівна,
БАКУМОВ Олександр Сергійович,
БАНДУРКА Олександр Маркович та ін.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР

Формат 70×100/16.

Ум. друк. арк. 94,8. Обл.-вид. арк. 92. Тираж 100 пр. Зам. № 124

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua

E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017